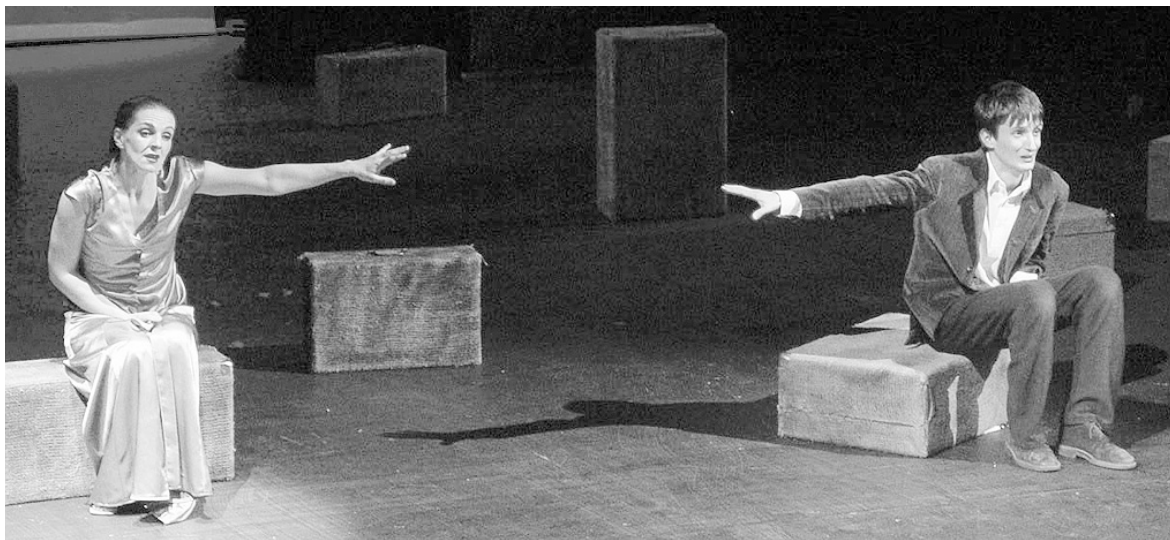

A szárnyaszegegett sirály

színház

Sokan érezhetik magukat és akár a világot sebezett sirálynak, az elmúlt időszakban hat egészen különböző Sirály előadás is született magyar nyelvterületen. A legnagyobb visszhangot a Krétakör Színház „Sirály” produkciója váltotta ki, ez a „csakazértis” színjáték, ami a színháztalanságot, a pénztelenséget alapul véve csíhólt ki a darabból már-már új esztétikát Schilling Árpád rendezésében. Telihay Péter klasszikusabb, míves Sirály a komáromi teátrumban az általa összeválogatott remek csapat bomlási folyamatairól is szólt. Az újvidéki Sirály Fodor Tamás „elővezetésében” arról regélt, mennyire összefogottan, milyen aprólékosan elemezve lehet dolgozni egy elszereződésekkel sújtott, de mégis irigylésre méltón egységes csapattal. A marosvásárhelyi színművészetisek Andreea Vulpe verziójában ajtóstul rontottak a házba, hogy a darabbeli Trepljov teszi, aki minden addig elvet, de átütő lelkesedésével tehetségcsírákat mutat, ám zavaros produktumot hoz létre.

A minap a Vendégségben Budapesten sorozat keretében a Tháliában vendégszerelő székelyudvarhelyi Tomcsa Sándor Színház is csikó csapat, hat éve létezik az együttes. Hasonló tüneteket mutat, mint a marosvásárhelyi fiatalok társulása. Az előadásukban elementáris a lelkesedés, az

ügybuzgalom, a kedves ügyetlenkedés, a sete-suta báj, és bizony gyakran hiányzik a színészi formátum. Amit a rendező, Sorin Militaru határozott koncepcióval, kitörő, mindent elárasztó szenvedélyekkel, látvánnyal, táncsal igyekszik pótolni. Az eredmény az első részben felemás. Elnyúlnak, fárasztóvá válnak a jelenetek, a hosszú, kitartott csendek nem telnek meg tartalommal, miközben érződik az igyekezet, izzadságsgaza van a produkciónak. Aztán a szünet előtt átszakad a gát. A szereplők érzelmi túlradásukban, fájó nekikeseredettsé-

gükben, örjítőn tomboló, vadul féktelen táncba kezdenek. Csapzottan, fölhevülten tobzódznak, de közben olyan fényekkel világítják meg őket, és olyan kompozícióba rendezik az alakokat, amelyben mintha festményt látnánk. A produkció a XI. Nemzetközi Látványszínházi Fesztiválon, Marosvásárhelyen el is nyerte a legjobb rendezés díját. Aztán a második részben fölerősödik a színészi játék is. A színészek közül többeknek könnyes a szeme, sőt akár végigpatakzik arcukon a könny, elmaszatolja a sminket, és ez akár dilettantizmusnak is

Fincziski Andrea és Ráduly Csaba a székelyudvarhelyi előadásban

fotó: mh-archív

nevezhető. Amatőr lelkesedésnek. Csak-hogy ez a lelkesedés annyira valószínűtlenül áradó, annyira hiteles, hogy a végiggondolt rendezői koncepció hatására, a színészi hiányosságok ellenére árcsap minőségbe. Miután néhányan hazamentek a szünetben, a közönség többi tagja lelkesen, sőt fölhevülten ünnepli a színészeket, különösen a Nyinat játszó Szalma Hajnalkát, aki több díjat is nyert alakításáért.

Az Örkény Színház Sirályja megfontoltabb, kiegyenlített, hevíletcsírák vannak benne csupán, sem a színészek, sem a közönség nem különösebben felzaklatott. Mácsai Pál munkája profi produkció, megvalósításán érezhetően sokat dolgoztak, és el is beszélnek a darabot az ottjártamkor nagyszámú diákközönségnek. Ők érezhetően hálásak ezért. De a mindent elsöprő hév hibázik az előadásból, az a fantázia-dús ötletesség, amitől a Sirály szárnyalna.

Persze a sirályok szárnyaszegeettek. Vagy már a földön hevernek kimúltan. Olyan korban élünk, amelyben nem is tanulnak meg rendszeresen repülni és nem is biztosított a röppályájuk. Szárnyaszegeetség kortünet, mindannyiunk problémája. Tán ezért is születik manapság annyi Sirály előadás.

Bóta Gábor

• **Hat magyar Sirály előadásról**

Körkörös védtelenség

film

Angyali és ördögi köröket rovník életünk folyamán. Jól vagy rosszul döntünk, jól vagy rosszul döntenek felőlünk. Analógiákban gondolkozunk; lépten-nyomon úgy érezzük, hogy ezzel vagy azzal a helyzettel találkozunk már. Így van ez a művészetben is; a körben járás egyik fajtája az ismétlés: alapvető hatáselem. Janisch Attila, az egykori Fábri-növendék, az emberélet útjának feléhez közelítve, európai sikerű 1983-as diplomafilmjét, A másik partot ismételte meg magasabb fokon a Másnap megalkotásával. Ez a mű azon frissiben, a 2004 elején zajlott 35. Magyar Filmszemlén a legjobb film fődíját nyerte. Operatőre, Medvigy Gábor, színészei, Gáspár Tibor, valamint epizódszerepben Lázár Kati szakmájuk legjobbjainak bizonyultak ugyanitt.

A másik part s a Másnap időközben s idők távolában a megváltás filmes vonulatához kapcsolódott. Medvigy személyében is:

ő a Tarr Béla rendezte Sátántangó (1994) operatőre volt. Meg persze az 1997-es Hosszú alkony, amelyben Janisch Törőcsik Mariban, Fábri Zoltán kedves színészeiben lelt felejtethetetlen alkotótársra.

Körkörösén építkezik az állandó forgatókönyvíró, Forgách András jegyezte színes thriller. Körüldöng benne a legfőbb látványképző is. Hold ragyog az égen, és hold függ a mennybolton azon a közismert olajnyomaton is, amelynek előterében Jézus medítál, a szemhatáron meg kicsiny házak fényei pislákolnak. Hősünk, a vándorfényképész (Gáspár Tibor; gépe talán a börtáskában rejtőzik, sosem látjuk, hogy elővénne) e szentkép alatt dől nyugovóra. Kezén véres sebnyom – stigma – húzódik. Messziről jött, soha nem járt ezen a dimbes-dombos, isten háta mögötti vidéken, mégis mintha mindenki ismerné. Örökségét keresi tervezett fénykép nyomán: lepusztult tanyát. S most elétoppan az alkalmi szállásadónak, egy tanárnőnek a kislánya, és folyton veszekedő anyja halálát reméli megváltásként

a vendégtől. Egy asszony meg részeges és durva férjétől szabadulna meg általa. Végül pedig szülei által zaklatott fiatal pár ügyébe bonyolódik, s maga sem tudja: gyilkolt-e valóban, vagy inkább őt ölték meg? A megváltás függőben marad. Rajtunk múlik, hogy miképpen bánunk egymással, s főként a jövő zálogát jelentő fiatalokkal.

Fényképésziünk kerékpárral jár (mint Fliegauf dílere). Megáll az órája, így körkörösé válik az idő is. Emberszem (a fotósé), játékbaba kivájt szeme, levágott birkafej szeme, csigaház, alma, napraforgó tányérja, zsebrádió kör alakú hangszórója, körkörös útvesztő, benne kicsiny acélgolyók: ezek a film látványvilágának meghatározói. Kicsiny világ – makett – és nagyvilág, út vagy vasút: azonos, de legalábbis fölcserelehető élményforrásai a főhősnek. – Janisch tengerparton szeretett volna forgatni, külföldi koprodukcióban; maradt aztán Magyarországon 98 helyszínnel, 60 napos forgatással. Thriller ez valóban? Több annál. Másodszori megnézés után is újabb vizsgálódás-

hoz támaszt kedvet. Gáspár Tibor, a vidéki színész olyan szinten áll helyt, mint Andorai Péter a maga idejében A másik part forgatásakor. Érzékeny, megrettenésre kész, feszült arc (kerek kopasz folt a feje búbján); szép hang. Örömmel láttuk (ifj.) Kőmíves Sándor fölbukkanását. A vidék: nem érték-kategória.

A Másnap rendezője senkit nem utánoz. Fiatalabb pályatársa, Böszörményi Zsuzsa sem utánozza a Másnapot, amikor a vele egyidős Mélyen őrzött titkokban szintén a nagyvilág – kisvilág megfeleltetést alkalmazza, s nála is szerepet kap a körkörös útvesztő mint életre fölkészítő, baljós játékszer. Így érvényesül a kortárs magyar film folytonossága.

Kőháti Zsolt

• **Janisch Attila: Másnap magyar film**
Forgalmazza a Budapest Film

Tézisek Moldováról

könyv

1. M. Gy. megrögzött írószemély. Az irodalomról és saját magáról mint íróról alkotott véleménye megváltoztathatatlanul tetszik. Egyetérteni nem kell vele. Nem okvetlenül kell elhinni neki, hogy talán jobb regényíró, mint tényíró. De ő már csak ilyen. Így érdemes őt gyűlölni vagy szeretni.

2. M. Gy. megrögzött igazságkereső. Nem hisz az igazságot „enyhítő” érveknek. Akkor is kimondja, amit tapasztalt, ha zsidóságát (erről amúgy csak most megjelent, 1963-ig ívelő önéletrajzi töredékeiben írt először) vagy épp legközelebbi hozzátartozóit, avagy akár őt magát tünteti föl csúnya színben a valóság. Mert nem ő, az író, hanem a valóság tényei tüntetik föl őket olyannak.

3. M. Gy. őszintesége vitathatatlan. Tanúk sokaságával bizonyítható, hogy amit ő szemével és fülével maga megtapasztalt, az úgy volt, ahogyan ő le is írta utóbb. Amit azonban következtetésként levon a megfigyelt és átélt tényekből – ami tehát végső soron az ő nagybetűs Igazsága –, azt persze szabad vitatni. De M. Gy. életművének mű-

vészi és szociográfiai igazságát az ő életigazsága szavatolja. Csinálja utána, aki tudja – a kőbányai félig lumpenproli, félig kispolgári családtól a komlóli bányászokéig, no meg a tucatnyinál több valóságútkör-könyvig és tovább.

Illúziótlanul

„...az igazságot akkor is meg kell írnom, ha ezáltal egy zsidó tünik fel kedvezőtlen színben – lett legyen az a saját apám. Én nem táplállok illúziókat semmiféle társadalmi megbékélésről, még a síromból is fel kell majd kelnem folytatni a harcot, de azt vallom, hogy még az elvont, elméletileg feltételezett remény is elveszik, ha a szépítgetések, elhallgatások irányában próbálunk elindulni.”

[Részlet a könyvből, I. k., 103. oldal]

4. M. Gy.-nek nincs és sosem is volt súlyosabb igazságkereső témája, mint a saját élete. Egyszerű ez: mindent megélt, amit megírt. Olykor áttétellel, de többnyire direkt előadásmódban. Nem a beszéde, nem egyik-másik mondata, hanem egész élete, életének egésze sértheti ellenfeleit és ellenégeit. Nincs mit csodálkozni rajta, hogy „magánszemély” kezdeményezésére az ORTT panaszbizottsága máris elítélte azt a tévéműsort, amelyikben legutóbb szerepelhetett M. Gy. (Mertthogy úgymond burkolt reklám volt az ő szereplése a könyvének, amely árucikk, ugyebár. A „burkolt reklámosság” akképpen történt, hogy beszélgettek vele, az íróval az életéről és a tapasztalatairól, amelyeket könyvébe is belefoglalt. Érdekes magánszemélyek és érdekes jogszabályok érdekes országa ez, mondhatnák akármely külföldi megfigyelő. A belföldi megfigyelő más jelzőket használhatna.)

5. M. Gy. az utóbbi évtizedek legjelentősebb hazai tényfeltáró író-riportere. Ha a jövőben csakugyan tudni szeretnék utódaink, milyen is volt közelről az úgynevezett létező szocializmus meg ami zuhatagszerűen rá következett, akkor azt M. Gy. szociográfiai

riportkönyveiből élményszerűen ismerhetik meg. Az író igazságkereső harcát (mert nem békés természetű, kiváltképp nem semleges megfigyelő) két fegyverhordozója támogatja: Bátorság és Humor. Számos kollégája néz rá ferde szemmel már csak azért is, mert maga szervileg képtelen volna e kettőt folyton magánál, elrettenhetetlenül test- és lélekközéleben tudni és bírni.

6. M. Gy. megrögzött szövegvédő. Hogy átírni nem engedi, amit megfogalmazott, annak miértjét most megjelent könyvében is megmagyarázza. Istent sem ismer, nem-hogy szerkesztőt... Jó. De miért ózdkodik még a korrektor segítségétől is? Oly nagy baj volna, ha például az értelmetlen „fahrtkar” szó helyett „svenkkar” nyomtatódna ki a könyvében? Vagy ha ismert neveket helyesen s nem henyén írva olvashatnánk?

Witte Cecília

• **Moldova György: Az utolsó töltény 1-2. Önéletrajzi töredékek**
Urbis Könyvkiadó, 240 + 208 oldal
3000 forint

MOLDOVA GYÖRGY
Az utolsó töltény 1.

URBIS